

ÇİN VE KÜRESEL GÜNEY AÇISINDAN 16. BRICS ZİRVESİ

Seyda Nur OSMANLI

Misafir Araştırmacı

Analiz No : 2024 / 24

13.11.2024

22-24 Ekim tarihinde Rusyanın ev sahipliğinde düzenlenen 16. BRICS Zirvesi, Adil Küresel Kalkınma ve Güvenlik için Çok Taraflılığın Güçlendirilmesi teması ile Kazanda gerçekleştirilmiştir. Ekonomist James ONeillin gelişen ekonomileriyle Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çinin, yakın gelecekte küresel ekonomiyi etkileyeceğini ifade etmek için 2001 tarihli raporunda kullandığı BRIC kavramı bugün, yalnızca küresel ekonomiyi şekillendirme olanağı olan kurucu ülkeleri tarif etmekle sınırlı kalmamaktadır. Güney Afrikanın 2010da katılımı ile BRICS adını alan platform, 2023 yılındaki Johannesburg Zirvesi ile en büyük genişlemesini yaşayarak İran, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Etiyopya ve Mısır tam üyeliğe davet etmiştir. Böylece BRICS+ olarak anılmaya başlanmış; nüfus, petrol ve doğalgaz gibi küresel enerji kaynakları ve küresel GSYİH bakımından küresel ölçeğin önemli bir oranını temsil eden bir iş birliği platformu haline gelmiştir. Bu durum, aralarında Türkiyenin de olduğu Sri Lanka, Vietnam, Malezya gibi ülkelerin üyelik başvurusu ve Sırbistan gibi ülkelerin üyelik yerine hükümetlerarası ittifaka katılmak isteği ile otuzu aşkın ülkenin üyelik süreçlerine ilgi göstermesinde etkili olmuştur.[1] Ancak, BRICSin esas önemi; küresel ölçekte temsil ettiği oranlardan çok, yeni ekonomik iş birliği alanları yaratması, küresel ekonomik sisteme alternatif araçlar geliştirme çabası ve çok taraflılık söylemlerinden kaynaklanmaktadır.[2] Öte yandan, Küresel Güney ülkelerinin BRICS üyeliğine artan ilgisinde, Gazze Savaşı sonrasında dış politikalarını yeniden şekillendirmelerinin etkili olduğu öne sürülmektedir.[3] Güneydoğu Asya ülkeleri özelindeki bir görüş ise, ASEANın bölge ülkelerine katkı sunma konusundaki başarısızlığının BRICSe ilgiyi arttırdığını belirtmektedir.[4]

BRICS, uluslararası örgütlerin sahip olduğu kurumsal yapılardan yoksun olması, tüzüğünün olmaması, üyelik süreçlerinin belirsizliği gibi eksiklikler nedeniyle platform olarak anılmaktadır. Her ne kadar bazı sorunların çözümünde çeşitli adımlar atılmış olsa da, ikili ilişkilerinde köklü sorunlar yaşayan İran ve Suudi Arabistan, Çin ve Hindistan gibi ülkelerin BRICSdeki varlığı, platformun bütüncül bir yapıya sahip olmadığının ve içinde birtakım

sınırlılıkların olduğunu göstermektedir. Bir başka açıdan, 2023 yılında üyeliğe davet edilen Suudi Arabistan katılım için gerekli iç prosedürlerini henüz tamamlamadığından 16. Kazan Zirvesine Dışişleri Bakanı düzeyinde katılım göstermiştir.[5] Veliaht Prens Selman ise, zirvenin yapıldığı sırada ABD Dışişleri Bakanı Blinken ile görüşmüştür.[6] Bu durum, bölgesel güçteki devletlerin BRICSi dış politika araçlarını çeşitlendirmede kullanabildiklerini örneklemektedir. BM Genel Sekreteri Antonio Guterresin zirveye katılımı ise BRICSin uluslararası örgütler içindeki önemini arttırmaya yardımcı olmuştur.

BRICS, kendisini Batıya alternatif bir kurum olarak konumlandırmaktan kaçınmaktadır. Bu durumda, Hindistan ve Brezilya gibi katılımcı ülkelerin etkili olduğu ileri sürülmektedir.[7] Benzer biçimde BRICSin Batıya alternatif bir kurumsal yapı olarak temellendirilmesinin; hali hazırda üyeliğe ilgi gösteren Güneydoğu Asya ülkeleri gibi Batı ile iyi ilişkiler içinde olan ülkelere, bir kısıtlama getirmesi söz konusudur. Bu bakımdan BRICSin esas çekim gücü, Batı egemenliğindeki neoliberal ekonomik sistem içinde, doların ve SWIFTin hakimiyetinin yanı sıra IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlara alternatif araçlar geliştirme çabasından kaynaklanmaktadır. 2014 yılında BRICS Merkez Bankaları arasında Yedek Akçe Düzenlemesinin yapılması, 2015 yılında Yeni Kalkınma Bankasının kurulması, 2020de BRICS Ödeme Gücünün kurulması, ulusal para birimlerinin kullanımının yaygınlaştırılması için 2023 Zirvesinde BRICSin üçüncü taraf ülkelerle ilişkilerde de ulusal para biriminin kullanılmasının gündeme gelmesi gibi girişimler bu çabanın örnekleridir. Ancak, henüz BRICS Merkez Bankalarının rezerv para olarak ulusal para birimlerini tercih etmedikleri, Çin Yuanının dahi Dünya Merkez Bankalarındaki oranının 2022 verilerine göre yalnızca %2,2 olması nedeniyle doların hakimiyetinin henüz kırılmaktan uzak olduğu ve sermaye piyasalarında şeffaflık, risk yönetimi gibi unsurlarla bu sürecin desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir.[8] Sonuç olarak, BRICSin küresel finans sistemindeki araçlara ve kurumlara yönelik değişim taleplerinin ve bu talep doğrultusunda çeşitli girişimlerin olduğu, ancak başarıya ulaşmak için henüz uzun bir sürecin var olduğunu dile getirmek mümkündür.

Çin ve 16. BRICS Zirvesi

Çin; BRICS, Çin-Afrika İş Birliği Platformu (FOCAC), Kuşak ve Yol Girişimi Platformu gibi zirve diplomasisi örneği olan platformları, Küresel Güney ile olan ilişkilerini güçlendirmede bir araç olarak kullanmaktadır. Çinin, Küresel Güney ile ilişkilerini güçlendirme hedefinin kökenini ise, Mao dönemindeki Bandung Konferansı sürecine dayandırmak mümkündür. 1960larda Sino-Sovyet Anlaşmazlığı sebebiyle, halihazırda Batı Bloğu ile kötü ilişkiler içinde olan Çin, Doğu Bloğu ülkeleri ile de sorunlar yaşamaya başlayınca de-kolonizasyon sürecinin de etkisiyle; Afrika, Asya ve Latin Amerikadaki ülkelerle ilişkilerini geliştirerek diplomatik izolasyonunu aşmaya çalışmıştır.[9] Bu doğrultuda, 1974 yılında BM Genel Kurulunda Çin tarafından sunulan Üçüncü Dünya Teorisine göre, ABD ve Sovyetler Birliğinden oluşan Birinci Dünya, Japonya ve Batı Avrupa ülkeleri gibi sanayileşmiş ülkelerden oluşan İkinci Dünya ve bunların dışındaki gelişmekte olan Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerinden oluşan Üçüncü Dünya ülkeleri belirlenmiştir.[10] Böylece Çin, kendisini Üçüncü Dünya ile özdeşleştirmiştir. Belirtilen dış politika anlayışı, Çinin Küresel Güney ile kurmakta olduğu ilişkilerde devam ettirilmektedir. Xi döneminde daha proaktif

dış politika tutumlarının izlenmesi neticesinde söz konusu anlayış, Küresel Güneyin liderliğini üstlenmeye dönüşmüştür. Xi'nin 16. BRICS Zirvesinde gerçekleştirdiği konuşmasında, Çinin, Küresel Güneyin öncüsü olarak ortak gelecek için sorumluluk göstermesi gerektiği şeklindeki ifadeleri bu durumun bir göstergesidir. Benzer biçimde konuşmasının büyük bölümünü Küresel Güney hakkındaki ifadeler oluşturmaktadır. Ayrıca Xi, BRICSe katılacak yeni üyeler için ise tam üyelik, ortak üyelik ve BRICS+ olarak üyeliklerin destekleneceğini ifade etmiştir. Böylece Çinin, yeni üyelerin katılımı ile Küresel Güneyin daha fazla temsil edilmesini önerdiğini belirtmek mümkündür. Çinin Brezilya ile birlikte Rusya-Ukrayna Savaşının çözümüne ilişkin 23 Mayıs tarihinde yayınladığı Ukrayna Krizinin Çözümüne İlişkin Ortak Anlayış[11] zirve sırasında yeniden gündeme getirilmiştir. Bu durum, uluslararası çatışma çözümlerinde Çinin aktif rol almak istediğini ve uluslararası sistemde sorumlu bir aktör olma çabasını, Küresel Güney üzerinden tanımlamaktadır. Ayrıca Çin, Kuşak ve Yol Girişimi katılımcısı ülkeler ile ticaretinde de ulusal para biriminin kullanılmasını yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda BRICSin de-dolarizasyon süreci, Çin dış politikasına katkı sunmaktadır. Böylece BRICS platformunun, Çinin dış politika hedeflerine ulaşmak için bir sıçrama tahtası görevi gördüğünü öne sürmek mümkündür.[12]

Kazan Deklarasyonu

16. BRICS Zirvesinin ardından kabul edilen Kazan Deklarasyonunda üç temel konu dikkat çekmektedir. Birincisi, 2023 genişlemesi sonrası küresel çekim merkezi haline gelen platforma yeni üyeler için üyelik süreci ile ilgilidir. Bu bağlamda üyelik kriterleri detaylandırılmış, ortak ülke statüsü kabul edilmiş, yeni bir üye alımı ise kesinleştirilmemiştir. İkinci temel konu Gazze Savaşı, Suriye Sorunu, Ukrayna-Rusya Savaşı, İran-İsrail çatışması, Kızıldeniz ve Babül Mendep Boğazındaki sorunlar, Sudan gibi mevcut uluslararası sorunların gündeme alınmasıdır. İran, Filistin ve Suriyeye karşı destekleyici bir tutum izlenirken Ukrayna Savaşı konusunda daha sınırlı bir yaklaşım benimsenmiştir. Üçüncü konu ise, BRICSin temel pratiği olan küresel ekonomik sisteme yeni araçlar geliştirme hedefi doğrultusunda önerilen yeni araçlardır. Bu bağlamda SWIFTe alternatif olması amacıyla BRICS Bridge, katılımcı ülkeler için saklama sistemi olarak BRICS Clear ve ödeme aracı olarak BRICS Pay olmak üzere üç sistem önerilmiştir. Söz konusu üç sistem, yukarıda belirtilen 2010lu yıllardan itibaren alternatif sistem yaratma çabalarının devamıdır. Ayrıca küresel yönetişimin iyileştirilmesi, çok merkezlilik, daha adil ve çok kutuplu bir düzene vurgu yapılmıştır. Bu durum, Çinin kullanmakta olduğu dış politika söylemi ve uluslararası sistemdeki değişim talepleri ile aynı doğrultudadır. Öne çıkan bir başka husus ise uluslararası sorunların çözümü için Kyoto Protokolü, Dünya Ticaret Örgütü ve BM gibi yapılara atıf yapılmış olmasıdır. Bunu, katılımcı ülkelerin mevcut uluslararası kurumların önemini kabul ettiğinin ve BRICSi mevcut sistem içinde güçlü bir uluslararası mekanizma olarak konumlandırmasının örneği olarak görmek mümkündür.[13]

Türkiyenin BRICSe katılımı ile ilgili olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan, zirvede yaptığı konuşmada Türkiyenin G20, MIKTA, Avrupa Konseyi gibi pek çok uluslararası kuruluşun üyesi olduğunu ifade ederek BRICS ile iş birliğinin arttırılmak istendiğini dile getirmiştir.[14] Bu bağlamda aktarılan ifadeler, BRICSin Türk dış politikası açısından stratejik özerklik ve

yeni iş birlikleri fırsatı olarak görüldüğünü göstermektedir. Türkiyenin BRICS üyeliği Türkiyeye, üye ülkeler ile diyaloğunu geliştirme ve daha yakın ekonomik, ticari ve siyasi ilişkiler kurma fırsatı sunmaktadır. BRICS açısından ise, BRICS+ın Batı ile ittifaka mensup olmayan ülkelerden oluştuğu şeklindeki izlenim yerine, gelişmekte olan ülkelerle öne çıkan bir platform izlenimi vermesine katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak Çin; Küresel Güney ülkelerinin öncülüğünü yaparak uluslararası sistemde Küresel Güneyin daha fazla söz sahibi olması, çok taraflılık, çok merkezlilik, de-dolarizasyon gibi unsurları savunmaktadır. Bu bağlamda BRICSin, Batı hakimiyetindeki neoliberal ekonomik sisteme alternatif ekonomik araçlar geliştirme çabası, Çinin dış politika hedeflerine ulaşmaya katkı sağlamaktadır. BRICSin başta Küresel Güney ülkeleri olmak üzere pek çok ülke için çekim merkezi haline gelmesi, yeni iş birliği alanları ile küresel ekonomi ve finans alanında alternatif araçlar geliştirme hedefinden kaynaklanmaktadır. Ciddi kurumsal mekanizmalardan yoksunluk, BRICSin diyalog platformu olarak sınırlı kalmasına neden olurken aynı zamanda çok merkezlilik bağlamında Küresel Güney ülkeleri ve bölgesel güçteki devletlerin katılımını kolaylaştırmaktadır. Ancak, BRICSin doların hakimiyetini kırmak gibi ekonomi ve finans hedeflerine ulaşması için henüz önünde uzun bir süreç olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

[1] Kekic, T. (2024, 23 Ekim). Serbia Eyes BRICS Partnership as Top Officials Attend Summit in Kazan. *BNE Intelli News*. 8 Kasım 2024 tarihinde https://www.intellinews.com/serbia-eyes-brics-partnership-as-top-officials-attend-summit-in-kazan-349731/ adresinden erişildi.

[2] Yesevi, Ç. G. (2024, 4 Kasım). Türkiyenin BRICS Üyeliği ve BRICSin Adil Düzeni. *Panorama*. 7 Kasım 2024 tarihinde https://www.uikpanorama.com/blog/2024/11/04/turkiye-brics-cgy/?print=print adresinden erişildi.

[3] Ergenç, C. (2024, 29 Ekim). BRICSi Birleştiren Nedir? *Evrensel*. 7 Kasım 2024 tarihinde https://www.evrensel.net/yazi/95805/bricsi-birlestiren-nedir adresinden erişildi.

[4] Seah, S. (2024, Haziran). Southeast Asia and BRICS: Fear of Missing Out. Fulcrum. 8 Kasım 2024 tarihinde https://fulcrum.sg/southeast-asia-and-brics-fear-of-missing-out/ adresinden erişildi.

[5] Saudi Crown Prince Not Attending Russias BRICS Summit. (2024, 11 Ekim).*Gulf Business*. 12 Kasım 2024 tarihinde https://gulfbusiness.com/saudi-crown-prince-mbs-brics-russia/ adresinden erişildi.

[6] MBS, US Secretary of State Blinken Discuss Gaza, Lebanon Situation. (2024, 23 Ekim). *Al Arabiya English*. 12 Kasım 2024 tarihinde https://english.alarabiya.net/News/saudi-arabia/2024/10/23/us-secretary-of-state-blinken-arrives-in-riyadh adresinden erişildi.

[7] Temko, N. (2024, 31 Ekim). US Seeks to Counter China in the Global South. Is it too late? *CS Monitor*. 7 Kasım 2024 tarihinde https://www.csmonitor.com/World/2024/1031/us-china-russia-brics-global-south adresinden erişildi.

[8] Timofeev, I. (2024, 18 Mart). Financial Settlements Within the BRICS Framework: Moving Forward, Despite Problems. *Valdai Club*. 7 Kasım 2024 tarihinde https://valdaiclub.com/a/highlights/financial-settlements-within-the-brics-framework/ adresinden erişildi.

[9] Üngör, Ç. (2009). Çin ve Üçüncü Dünya. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* , *41*, 29-30.

[10] Yu, G. T. (1977). China and the Third World. *Asian Survey*, *17*(11), 1039.

[11] Brazil and China Present Joint Proposal for Peace Negotiations with the Participation of Russia and Ukraine. (2024, 23 Mayıs).*Planalto*. 8 Kasım 2024 tarihinde https://www.gov.br/planalto/en/latest-news/2024/05/brazil-and-china-present-joint-proposal-for-peace-negotiations-with-the-participation-of-russia-and-ukraine adresinden erişildi.

[12] Highlights of Xis remarks during 16th BRICS Summit. (2024, 25 Ekim).*Xinhua*. 7 Kasım 2024 tarihinde https://english.news.cn/20241025/225fa6aa4d1947c3b1d15855963d1ac3/c.html adresinden erişildi.

[13] XVI BRICS Summit Kazan Declaration Strengthening Multilateralism For Just Global Development and Security, 6 Kasım 2024 tarihinde http://static.kremlin.ru/media/events/files/en/RosOySvLzGaJtmx2wYFv0lN4NSPZploG.pdf adresinden erişildi; Küresel finans oyunu değişiyor mu: BRICS ödeme sistemleri neler sunacak? (2024, 25 Ekim). *Sputnik Türkiye*. 7 Kasım 2024 tarihinde https://anlatilaninotesi.com.tr/20241025/kuresel-finans-oyunu-degistiriyor-mu-brics-odeme-sistemleri-neler-sunacak-1089691367.html adresinden erişildi.

[14] Cumhurbaşkanı Erdoğan, Genişletilmiş BRICS+ Oturumu"nda konuştu. (2024, 24 Ekim). *Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı*. 8 Kasım 2024 tarihinde https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-genisletilmis-brics-oturumunda-konustu adresinden erişildi.

Yazar Hakkında :

Seyda Nur OSMANLI, 2015 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2021 yılında, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında "Kuşak ve Yol Girişimi: Cibuti ve Pakistan Örnekleri" başlıklı teziyle Yüksek Lisans derecesini almıştır. Osmanlı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Doktora Adayıdır. Çin dış politikası, Çin-ABD ilişkileri, Türkiye-Çin ilişkileri hakkında

çalışmalarını sürdürmektedir. Osmanlı, AVİM Uygulamalı Eğitim Programı Koordinatörüdür. Ayrıca, AVİM Günlük Bülten'in Asya-Pasifik bölümünü hazırlamaktadır. Ekim 2024'den bu yana AVİM'de Misafir Araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Osmanlı, Mayıs 2026-Temmuz 2026 tarihleri arasında Erasmus+ Staj Bursu kazanarak, Bonn Üniversitesi bünyesindeki Center for Advanced Security, Strategic and Integration Studies (CASSIS) merkezinde Misafir Araştırmacı olarak staj ve araştırma faaliyeti yürütmüştür.

Atıfta bulunmak için: OSMANLI, Seyda Nur. 2026. "ÇİN VE KÜRESEL GÜNEY AÇISINDAN 16. BRICS ZİRVESİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2024 / 24. Kasım 13. Erişim Kasım 22, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/CIN-VE-KURESEL-GUNEY-ACISINDAN-16-BRICS-ZIRVESI-1

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır